

ПРОФЕССИОНАЛ ТАЪЛИМ ДАСТУРЛАРИНИ ИЛГОР ХОРИЖИЙ ТАЖРИБАЛАР АСОСИДА ТАКОМИЛЛАШТИРИШ

Ойатиллох Алишер ўғли Егамбердиев

Фарғона давлат университети талабаси

Хидойат Рахматулло қизи Расулова

Фарғона давлат университети талабаси

Орзигул Маъруфжон қизи Сотволдиева

Фарғона давлат университети талабаси

АННОТАЦИЯ

Мақолада профессионал таълим тизимидаги таълим дастурлари (ўқув меъёрий ҳужжатлар таркиби) нинг хусусиятлари кўриб чиқилади. Яъни, таълим дастурининг умумий тузилиши ва бу дастурни ташкил қилувчи малака талаби, ўқув режа ҳамда ўқув дастурлар (модул) тушунчаларининг мазмун ва моҳияти очиқ берилган. Ундан ташқари ҳозирги профессионал таълим дастурларига бугунги замон талабларига мос тарзда ўзгартиришлар киритилиши, умуман олганда яхлитлаш (умумий битта ҳужжат кўринишига келтириш) ва бунинг афзалликлари хусусида сўз юритилган. Шунингдек, келгусида хорижий тажрибаларга таянган ҳолда ишлаб чиқиладиган ва умуман янги ихчам кўринишдаги таълим дастурлари ва ушбу профессионал таълим дастурлари асосида тайёрлашнинг пировард натижалари ёритиб берилган.

Калит сўзлар: профессионал таълим, профессионал стандарт, профессионал таълим муассасалари, профессионал таълим дастури, малака талаби, ўқув режа, ўқув дастур.

ABSTRACT

The article considers the features of educational programs in the professional education system (the composition of educational normative documents). That is, the content and essence of the concepts of the general structure of the educational program and the qualification requirements, curriculum and educational programmes (modules) that make up this program are revealed. In addition, it is mentioned about the introduction of changes to the current professional education programs in

accordance with today's modern requirements, rounding up in general (giving the appearance of a single document) and its advantages. In addition, the previous results of training, which will be developed based on foreign experience in the future, and in general on the basis of new compact training programs and these professional training aids, are highlighted.

Keywords: professional education, professional standard, vocational educational schools, professional educational program, qualification requirements, curriculum, educational program.

КИРИШ

Маълумки, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2019 йил 6 сентябрдаги “Профессионал таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида”ги ПФ-5812-сонли Фармонида Ўзбекистон Миллий квалификацияси тизими тўлақонли жорий этилмаганлиги, тайёрланаётган кадрларнинг меҳнат бозорида муносиб ўрин эгаллашларига тўсқинлик қилаётганлиги қайд қилинган. Мазкур фармон билан республикада Таълимнинг халқаро стандарт таснифлагичи даражалари билан уйғунлашган янги бошланғич, ўрта ва ўрта махсус профессионал таълим тизими ҳамда табақалаштирилган таълим дастурлари жорий этиладиган таълим муассасалари тармоғи ташкил этилди.

АДАБИЁТЛАР ТАҲЛИЛИ ВА МЕТОДОЛОГИЯ

Президентимизнинг Олий мажлисга мурожаатномасида мамлакатимизда 2020/2021 ўқув йилидан бошлаб кадрлар малакасини халқаро меҳнат бозори талабларига мослаштириш мақсадида миллий малака тизимини ишлаб чиқиш, юртимизда 340 та касб-ҳунар мактаби, 147 та коллеж ва 143 та техникум ташкил этиш бўйича аниқ вазифалар белгилаб берилган.

Шунинг учун ҳам бугунги кунда Халқаро стандартлар асосида қабул қилинган миллий малака тизимининг жорий этилиши профессионал таълим дастурларининг мазмунини айнан бугунги хорижий таълим стандартлари каби тубдан ислоҳ қилинишни талаб қилади.

Шу муносабат билан ҳар йили профессионал таълим дастурларини такомиллаштириб бориш мақсадида Республиканинг етакчи соҳа мутахассислари ва иш берувчи ташкилот ходимлари билан ҳамкорликда ўқув-меъёрий хужжатлар тобора такомиллаштириб борилмоқда.

Профессионал таълим дастурлар ривожланган мамлакатларда синовдан ўтган, касбга ўргатиш ва умуман ўқитиш тизимини уйғунлаштиришда муваффақият қозонган бўлиши лозим. Шу боис, Ўзбекистонда ҳам миллий ва тармоқ ихтисослашуви тизими касб ва лавозимлар бўйича касбий стандартлар ҳамда табақалаштирилган профессионал таълим дастурлари ишлаб чиқилмоқда. Бу эса ўз навбатида меҳнат бозори билан таълим соҳаси интеграциясини таъминлашга хизмат қилади. Яъни табақалаштирилган профессионал таълим дастурларининг такомиллаштирилиши профессионал таълим муассасалари битирувчиларининг нафақат маҳаллий меҳнат бозорда балки, хорижда меҳнат қилаётган юртдошларимизнинг мутахассис сифатида мавқеи, халқаро талабларга мослиги, хорижда ҳам нуфузли жойларда меҳнат қила олиши ва муносиб иш ҳақиға эға бўлишини ўз ичига қамраб олган.

Профессионал таълим дастурлари ҳақида сўз борганда, алоҳида эътироф этиб ўтиш жоизки, янги қабул қилинган Ўзбекистон Республикаси таълим тўғрисидаги қонунда ҳам таълим дастурига таъриф берилмаган. **Таълим дастурининг таърифи** Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикасида узлуксиз бошланғич, ўрта ва ўрта махсус профессионал таълим тизимини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тасдиқлаш тўғрисида”ги 466-сонли қарорида аниқ ва равшан ифодаланган.

Унга кўра, таълим дастури — профессионал таълим муассасаси битирувчисига муайян эғаллаган касб ёки мутахассислик бўйича касбий фаолиятни малакали бажариш имконини беришга қаратилган профессионал таълим тайёргарлигининг асосий мазмунини аниқловчи давлат таълим стандартлари, ўқув режаси, ўқув фанлари (модуллар) дастурлари, малака амалиёт дастурларидан иборат ҳужжатлар тўплами;

Шунингдек, **табақалаштирилган таълим дастури** — Халқаро таснифлагичнинг тегишли даражаларига мувофиқ бошланғич, ўрта ва ўрта махсус профессионал таълимда кадрлар тайёрлаш учун касб ёки мутахассисликларнинг мураккаблик даражалари, ўқитиш муддатлари бир-биридан фарқ қиладиган таълим дастури деб аниқ ифодаланган.

Бугунги кунда таълим дастури, яъни малака талаби, ўқув режа ва ўқув дастурлари касбий стандартлар асосида ишлаб чиқилмоқда ва йилдан йилга такомиллаштирилиб амалга жорий қилиб борилмоқда. Жумладан жорий ўқув йили учун 3-даражада 108 та, 4-даражада 136 та ва 5-даража 81 та касб ва

мутахассисликларнинг ўқув режа, малака талаби ва фан (модул) дастурлари ишлаб чиқилган.

Албатта ҳозирга қадар касбий стандартлар асосида ишлаб чиқилган ўқув-меъёрий ҳужжатлар битирувчиларнинг эгаллаган касбий компетенцияларини ва малакаларини иш берувчи ташкилотларнинг талабларига мос келишини таъминлашга ва битирувчилар учун зарур бўлган билимларни ўзлаштиришга қаратилган.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Бироқ профессионал таълим дастурларининг ҳозирги амалдаги тартибда ишлаб чиқилиши таълим тизимида қоғоз ҳажмини ортиб кетишига ва ўқув меъёрий ҳужжатларнинг тарқоқлигига олиб келмоқда. Бундан ташқари, таълим дастурларининг таркиби: малака талаби, ўқув режа ва ўқув дастурининг яхлит алоҳида шаклдалиги тасдиқлаш жараёнида вақтни самарасиз сарфланишига ва иш берувчи ташкилотларга ҳам ноқулайликлар туғдирмоқда. Чунки таълим дастурларининг бу тартибда ишлаб чиқилиши ўқув меъёрий ҳужжатларнинг бир-бирига мувофиқлигини, яъни, интеграциясини таъминлашда қийинчиликларни келтириб чиқаради.

Умуман олганда, ривожланган мамалакатлар тажрибаси таҳлилида улардаги таълим дастурларининг таркибий қисмлари тарқоқ ҳолатда кузатилмайди. Яъни профессионал таълим дастурлари содда ва яхлит битта ҳужжат кўринишида ишлаб чиқилган. Масалан, Қозоғистон Республикасининг профессионал таълим станлартларига назар соладиган бўлсак, таълим дастурларининг яхлитланган структурада тузилаганини кўришимиз мумкин. Кўп йиллар мобайнида бугунги кунга қадар такомиллаштириб келинган ушбу таълим стандарти асосида таълим олаётган Қозоғистон ўрта бўғин кадрлари нафақат маҳаллий меҳнат бозорида балки, бошқа хорижий мамлакатларда ҳам нуфузли ташкилотларда муносиб иш ҳақиға эға бўлиб, ўз ўринларини топиб келмоқда.

Ҳозирги кунда таълим ва технолигиалар (илм-фан) жадал ривожланиб бормоқда. Бу борада юзаға келадиган асосий муаммо шундаки, илгари олинган билимларнинг қадрсизланишидир. Илм-фан тараққиётининг бу даражада шиддат билан ривожланиши мутахассислар билимининг эскиришиға сабаб бўлмоқда ва бу ҳолатлар уларнинг компетентлик даражасига салбий таъсир кўрсатмоқда. Дунёда маълумот

қанча кўпайса, билимларни ҳаётга татбиқ қилиш коэффициентлари ҳам шунчалик пасаяди. Бу эса ўз навбатида, таълим дастурларини бугунги замон талабларига мос равишда халқаро илғор хорижий тажрибалар асосида ишлаб чиқилишини, шунингдек, йилдан-йилга янада такомиллаштириб бориш кераклигини талаб қилади.

ХУЛОСА

Ҳозирги профессионал таълим дастурлари таркибидаги малака талаби, ўқув режа ва ўқув дастурларининг бир-бирига номутаносиблиги ва ривожланган мамлакатларда синовдан ўтган профессионал таълим дастурларининг ижобий натижаларини ҳисобга олиб, Ўзбекистондаги профессионал таълим дастурларини янги қиёфада унификация қилинган, яхлит битта ҳужжат шаклида ишлаб чиқишни таклиф қиламиз. Профессионал таълим дастурлари структурасини ишлаб чиқишда бундай янги ёндашув мамлакатимиз профессионал таълим муассасаларида таълим сифатини оширишда ўз самарасини кўрсатади **деб ҳисоблаймиз**. Бундан кўзланган асосий мақсад шуки, биринчидан қоғоз ҳажмини қисқартириш ва ўқитувчилар вақтини ортиқча қоғозбозликка эмас балки, бутун эътиборини ўқувчиларга таълим беришга қаратишдир. Иккинчидан, бу ёндашув иш берувчи ташкилот ходимларининг таълимга оид бўлган ҳужжатлардаги тушунмовчиликларини бартараф этади ва педагог ходимлар билан ҳамкорликда маҳаллий ва ташқи меҳнат бозори талабларига мос бўлган малакаларни ўзлаштиришга йўналтирилган профессионал таълим дастурларини яратишда энг мақбул йўл ҳисобланади.

Бундан ташқари, профессионал таълим дастурининг янги структурасини ишлаб чиқиш ва тасдиқлаш жараёни олдингидек узоқ вақт талаб қилмайди. Энг асосийси малака талаби, ўқув режа ҳамда ўқув дастурлари ўртасидаги мувофиқлик ва узвийликни сақлаб қолади. **Шу билан бирга, янги профессионал таълим дастурларини жорий этилиши хорижий профессионал таълим муассасалар билан биргаликда келгусида кўшма дастурларни жорий этиш имкониятларини кенгайтиради**. Буларни инобатга олиб, илғор хорижий тажрибалар асосида (масалан: Америка, Финландия, Россия ва Қозғистон) янги профессионал таълим дастурларини ишлаб чиқишни йўлга қўйиш ва амалга жорий қилинишини таклиф қиламиз.

REFERENCES

1. Ўзбекистон Республикаси Президентининг “Профессионал таълим тизимини янада такомиллаштиришга доир қўшимча чора-тадбирлар тўғрисида” 2019 йил 6 сентябрдаги ПФ-5812-сон Фармони.
2. Ўзбекистон Республикаси Вазирлар Маҳкамасининг “Ўзбекистон Республикасида узлуксиз бошланғич, ўрта ва ўрта махсус профессионал таълим тизимини тартибга солувчи норматив-ҳуқуқий ҳужжатларни тасдиқлаш тўғрисида” 2020 йил 7 августдаги 466-сонли қарори
3. http://kasipkor.kz/?page_id=407&lang=ru